

Turkije. Van België naar Egypte, deel 7

Onder een vaag zonnetje beginnen we aan de naamloze pas die de grens tussen Bulgarije en Turkije vormt. Het gaat stevig omhoog. De Bulgaarse douaniers doen niet moeilijk; aan de Turkse post evenwel is alles slecht geregeld en zijn de beambten onvriendelijk zoals douanebeambten blijkbaar horen te zijn. Geld wisselen is een nog grotere schok dan toen we Bulgarije binnen kwamen: de Turkse lire staat 4150 voor één (Belgische) frank. Een maaltijd gaat hier dus één miljoen kosten.

Turkije heeft een bijzondere gevoelswaarde voor ons. Wij kennen dit land, wij zijn er al zo vaak geweest, we weten wat we hier kunnen verwachten. In die zin is de Turkse grens een heel klein beetje thuis komen. En bovendien zijn we hier, met Ivonne die behoorlijk Turks spreekt, weer helemaal mondig; het schept nieuwe mogelijkheden om, anders dan in centraal-Europa, terug voluit contact met de mensen te hebben.

Thracië. Istanbul

Al direct na de grens wordt het landschap eerst heideachtig met vele vlekken geboomte, die snel tot heuse bossen uitdeinen. In Thracië, het Europese deel van Turkije, staat een belangrijk deel van het Turkse bosbestand. Het lijkt een soort oerbos, met uitsluitend lage, schrale eikenboompjes, amper 4 à 5 m hoog. Waar een gat in de begroeiing gehakt is, en ook waar de weg wat hoger klimt, kijk je zover het oog reikt over een golvende zee van diepgroen. Maar meestal zitten we gevangen tussen een dubbele muur van eikenstammetjes en groen loof. Tussen de dorpen liggen afstanden van zo'n 20 km, met daaromheen velden zonnebloemen en maïs.

We doen inkopen in het eerste dorp, Dereköy, drinken een theetje op een schamel terras. De gammele stoeltjes zijn ons vertrouwd, en ook het smerige tafelkleedje en - nieuw op deze reis - de vliegen, die overal op- en aanzitten. Maar hoe schamel de winkeltjes er ook uitzien, er is alles te koop. Na Roemenië en Bulgarije is Turkije een land van overvloed. We kiezen voor smeuïge witte kaas, zoete druiven en brood. Op dit moment beseffen we het niet, maar later zal blijken dat witte kaas en druiven het favoriete picknickmenu van de route zal worden.

Sinds de grens krijgen we veel tekenen van aanmoediging en sympathie. In de vorige landen werden we alleen maar stilzwijgend of niet-begrijpend aangestaard, in het beste geval ging een hand schuchter omhoog voor een groet. Maar hier steken fietsen en brommertjes de hand op, mensen op terrasjes roepen ons wat uitnodigends toe, automobilisten en truckers geven saluutstoten op de claxon. Tijdens de korte stops in lokale cafeetjes moeten we telkens het hele verhaal doen.

Lastig fietsen (1)

Weer op de fiets ervaren we dat de hellingen hier onregelmatiger zijn, niet genivelleerd en steiler dan voorheen; het terrein golft driftig in korte rukken op en neer, zodat we al gauw naar de kleinste versnellingen moeten. Opeens voelen we: dit is een ander soort terrein, niet meer dat lieflijk zacht heuvelende van centraal-Europa.

Tevens meldt zich een nieuwe spelbreker: de wind. Hij waait uit het Noordoosten, vanuit de Zwarte Zee, het land in, hard en rukkerig. Niet alleen moet je opboksen tegen het geweld, je wordt ook voortdurend telkens weer onderuit gehaald, zodat je voortdurend je evenwicht moet zoeken. De wind blaast in mijn oren, nooit is het stil. Als een tegenliggende bus of vrachtwagen passeert, krijg je een harde klap van de luchtverplaatsing, een patat tegen je gezicht waarvan je een meter opzij waait. Daar komt nog bij dat de Turkse chauffeurs al even weinig rekening houden met fietsers als Bulgaarse of Roemeense. Twee keer moet ik preventief de berm in om een aanstormend inhalend gevaarte op veilige afstand te laten passeren.

Het weer blijft onberekenbaar. De onweersneiging is niet uit de lucht. Als we Kirklareli naderen schijnt links van ons in de verte de zon, terwijl de hemel boven ons aardedonker wordt. Even later zien

we van op een hoogte in de vallei vóór ons een grauwe regensluis neerwaaien en bliksemflitsen de aarde zoeken. Het gaat ook regenen, maar niet echt hard, zodat we de afdaling naar Kirklareli kunnen afwerken.

Garnizoenstad Kirklareli

Te Kirklareli biedt hotel Bilgiç ons voor 750 BF een mooie kamer, zonder roestige leidingen en vochtplekken in het behang, en de ramen sluiten allemaal en er is volop warm water.

Eerste stadswandeling op Turkse bodem. Kirklareli is een garnizoenstad - hoe kan het anders zo dicht bij de grens van wat vroeger de communistische wereld was? De 'nieuwe' stad heeft veel groen, brede lanen, talloze theetuintjes onder de bomen. Er is weinig verkeer, maar des te meer geparadeer van jonge mensen, zonder uitzondering modieus en westers gekleed, de meisjes zedig, dat wel. Ik zie één minirokje. Op de rand van de militaire wijk staan de riante huizen van de officieren. In de 'oude' stad de vertrouwde beelden: kleine winkels met ijzeren hekken en rolluiken, kaduke voetpaden, modder en stof. Er zijn de *hello where are you from?* gillende jongetjes. Er zijn de schoenpoetsers, de kinderen met weegschaal voor een cent, de eindeloos zwetsende mannen in het park. Het is zondag en de stad ziet groen van de militaire uniformen. En overal de wellustige uitstalling van goederen, van groente en fruit. Om vijf uur roepen de müezzins gelijktijdig, maar niet in harmonie op tot het gebed. Het vertrouwde Turkije.

's Avonds eten we in een restaurant in de eetbuurt, waar een half dozijn gelegenheden de straat hebben ingepalmd. Eenvoudige kost, vlees en sla, lekkere yoghurt. De wijn is niet lekker en ongekoeld - moslims hebben nu eenmaal geen verstand van wijn. Nieuw sinds ons vertrek is ook de televisie tijdens de maaltijd. De beeldbuis is alomtegenwoordig, zowel binnen in het restaurant als op de terrassen. Hij staat luid aan, een voetbalmatch uit de Turkse competitie, integraal en direct, met tijdens de rust interviews met de goalmaker en de een of andere schone, zijn vrouw misschien? De Turkse voetbalgekte, al is de interesse op het terras lauw en lang niet algemeen.

Lastig fietsen (2)

En als we de volgende ochtend weer vertrekken, vormen zich langs de noordelijke kant van de hemel andermaal inktblauwe wolken. Onweer boven de Zwarte Zee, zegt de hotelbaas. Vermits de wolken niet overkomen, maar ter plaatse lijken te trappelen, vertrekken we toch maar, en inderdaad, de ganse dag zal het aan onze linkerzijde grauw en rechts zonnig zijn.

Het wegdek is niet om over naar huis te schrijven. De weg is van redelijk tot redelijk slecht; de zijstroken zijn onbruikbaar, alleen de as is nog enigszins behoorlijk, en vermits er weinig verkeer is, lukt het wel om laverend over de hele wegbreedte de beste stroken uit te zoeken. Maar het is dus wel voortdurend oppassen, vooral in de afdalingen. Bovendien zijn enkele al té kapotte stroken met grint gerepareerd. Stoffig grint, zodat elke passerende camion ons in een dichte stofwolk hult. De hellingen zijn steil: in de afdalingen schiet je als een raket naar beneden, maar zodra je beneden bent, val je meteen doodstil, en dan is het met de kleinste molen moeizaam omhoog kruipen. Eenmaal boven, herbegint het. Nee, dit is zwaar fietsen; we halen vandaag amper 15,5 km per uur, een laagterecord. Gaat dit nog een hele maand doorgaan?

De wind is zo hinderlijk dat we na de tweede dag besluiten om 'vals' te spelen en niet via de Zwarte-Zeekust, maar langs een zuidelijker route door te gaan, zodat de wind minder tegen zit.

Cleopatra

Het is dan ook een welkome toegift van het lot als we in de namiddag van de 3de dag op een aardig en chic motel stoten. Het heet Cleopatra - al sinds het vertrek zijn verwijzingen naar ons einddoel Egypte overal aanwezig. Het motel is te duur voor ons, maar het kost Ivonne niet echt veel moeite om van 6 naar 4 miljoen (1000 BF, halfpension) af te dingen. Het hotel heeft alle voorzieningen: zonneterras, zwembad, tennisveld, basketplein, ontbijtzaal, restaurant, bar, leeszaaltjes met protserige fauteuils, grasveldjes, speelhok en feestzaal. En een eigen paprikakwekerij. De charmante eigenares (blond als in een Amerikaanse *soap*) spreekt goed Engels; ze trakteert ons op (Turkse) koffie en *börek*, bladerdeeggebak. We verwonderen ons over de ligging van dit complex, *in the middle of nowhere*, ergens bij een verloren kruispunt van wegen, én over het feit dat we de enige gasten zijn. Ze legt ons uit dat dit een weekendhotel is. 's Zaterdags en 's zondags zit de zaak eivol, tijdens de week is er niemand. Ze krijgen

vooral Istanbuliot, rijkelui die de onleefbaar geworden drukte van hun metropool ruilen voor de rust (mét vertier) van het platteland, en wat is dan 70 km met de wagen? Hier kunnen de mensen onbekommerd (en onbespied) spelen, sporten, zwemmen, converseren, eten en drinken.

Aankomen te Istanbul

De eerste voorstad van Istanbul komt eraan als we nog 50 km van het hart van de stad zijn. Het verkeer wordt in een mum van tijd hels, de weg een smerige zee van stank en stof en remmengepiep van overladen vrachtwagens. Er wordt chaotisch en soms agressief gereden. En de bewoning eindigt niet meer. Op elke heuvel worden nog nieuwe slaapsteden gebouwd. Ze bestaan uit allemaal eendere appartementsblokken van elk zo'n 10 etages, soms wel honderd bijeen. Een oplossing voor de woningnood. Verdoofd drijven we mee met de verkeersstroom, voortdurend alert toch als we lukraak geparkeerde wagens voorbijsteken, bij elke zijstraat uitwijkend voor chauffeurs die er geen graten in vinden je de pas af te snijden. Tenslotte vallen we vanzelf op de kustweg langs de Zee van Marmara, waar de wind ons agressiever dan ooit in het gezicht blaast. Het is uitkijken voor gebroken glas op de weg en voor de rioolputten, die een enkele keer gewoon open liggen, klaar om een argeloos rondkijkende fietser voor eens en altijd op te slokken. We zoeken rustiger wegen, proberen de wandelpaden langs de zee, maar het blijft sukkelen. Tenslotte zien we de Sultanahmet moskee links boven op een heuvel, vlak naast ons. We zijn in het hart van het oude Istanbul.

In hotel Askoç lopen de prijzen nu al op tot 106 \$ per dag voor een *double room*. Gelukkig weet Ivonne af te dingen tot 46! De prijzen in Istanbul zijn trouwens helemáál van westers niveau.

Na de opknopbeurt zijn we er dringend aan toe om tot rust te komen in een tot theetuin omgebouwde *medresa* (koranschool) vlakbij de Aya Sofia, waar de drukte van de stad - zo dichtbij - opeens zo ver weg lijkt. In deze kleine oase dringt het geraas en gebral van de stadsjungle niet meer door. Er zitten een aantal leuk uitzierende jongelui, die musiceren op luit en gitaar. Het geluk ligt soms in een klein hoekje.

Rustdagen te Istanbul

Ivonne zit geplaagd met diarree, ikzelf met een ontregelde maag, en beiden lopen we rond met een slappe rug. Een paar dagen Turkije, de straffe tegenwind, het tempo van de voorbije weken, het is te veel geweest, het lichaam protesteert. Welkome rustdagen te Istanbul, met veel zitten en liggen en wat klusjes opknappen.

Wandeling in de winkelstraat van Istiklal, aan de andere kant van de Gouden Hoorn. Hier waan je je op De Meir of avenue Louise. De vrouwen lopen onbeschermd rond met open bloesjes, modieuze splitrokken en geblondeerde haren, alsof ze recht van het teeveescherf afkomen. De mannen dragen keurige pakken of makkelijke vrijetijdskleding, gekocht bij OXXO (*simply the best*). Hier dineren de mensen in fijne restaurants en trakteren zichzelf op koffie met gebak in exquise patisserieën. Hier rijden peperdure sportwagens in de verkeersvrije straat en parkeren vlak vóór de deur. Wie met half open ogen door dit land reist, beseft hoe diep de kloof is tussen deze buurt en het gewone Turkije, hoe extreem de vervreemding van deze elite tegenover het volk. Zo trok ook onze burgerij zich bij het begin van de eeuw onverschillig terug achter de gevels van haar herenhuizen, terwijl achter hun voordeur de mensen in een afstompende *struggle for survival* verwickeld waren.

Na het avondmaal terugkeren naar het hotel is een hallucinante ervaring. De naar het water sterk afhellende straten, waar je overdag op de koppen loopt, waar de straathandeltjes elkaar verdringen en de venters zich schor schreeuwen, zijn dan donker en verlaten. En bezaaid met vuilnis, blikjes, etensresten, rommel; de zeewind waait opbollende plastic zakken over de straat. Braaksel van de stad - wie zei het ook weer? Hier en daar keert een man met een bezem de smeerboel op hopen. Die worden dan meteen weer door andere mannen ondersteboven gekeerd, op zoek naar iets recycleerbaars; vooral blikjes zijn gegeerd. 's Morgens zal het merendeel opgehaald zijn, en begint de cyclus opnieuw.

Van Istanbul tot Ankara

Onze tegenpruttelende ingewanden zijn de eerste reden waarom we het geplande traject oostwaarts langs de Zwarte-Zeekust wijzigen en vanuit Istanbul meteen de boot naar de andere oever van de Zee van Marmara nemen: zo gunnen we onszelf een extra dag herstel. Ook hopen we, weg van de Zwarte Zee, minder last van de wind te hebben. Bovendien is de bootroute een efficiënte manier om de verkeerschaos van Istanbul niet nog een keer te moeten trotseren.

Na een uur verveling op de vleugelboot - je hebt niet eens het gevoel op het water te zijn, weer een vorm van vervreemding meer - stappen we te Yalova aan land en Azië binnen.

Het is zachtwarm, helder en windstil te Yalova. Even overwegen we toch nog een eind met de fiets door te gaan, maar de theetuin bij het strand is zo genoeglijk en de sfeer op de promenade zo 's zondags vredig, dat we die neiging maar onderdrukken en een kamer zoeken om van een half dagje op het strand te kunnen genieten. Maar nauwelijks liggen we goed en wel uitgestrekt in het zand, of er vormen zich onweerswolken boven de stad. Na een tijdje steekt er ook meer wind op en wordt het fris. Het strand loopt leeg. Moeten we toch aan een boze demon gaan geloven?

Yalova is een Turkse badplaats. Het straatbeeld is mondain, met verzorgde stoepen, geschikt voor rolstoelen, en aantrekkelijke winkels. De mensen dragen luchtige, westerse kleren. Hier en daar zijn zelfs shorts te bespeuren. Op het strand echter gaat het er zedig aan toe. Erg veel volk is er niet - in de theetuin is het drukker - en de strandzitters zijn voor 90% mannen en jongens. Van de vrouwen zitten de meesten gekleed in het zand; ééntje gaat even in badpak het water in, maar trekt nadien haar kleren weer aan. Een moeder in stijve, lange jas en mét hoofddoek, staat aan de rand van het water het spel van enkele jongetjes te bewaken. En terwijl de jongens zich uitbundig en creatief uitleven met zand en water, gedragen de meisjes zich vooral ingetogen.

Regendag te Yalova

Onze kamer heeft een venster dat uitkijkt op een liftkoker; dus moeten we de volgende morgen de straat op om de lucht te zien. Die is duifgrijs; het regent. Een vriendelijk motregentje maakt elegante kringetjes in plassen op de weg. Alle boeren van de streek springen nu een gat in de lucht, maar mij is het vloeken nader bij dan het lachen. In de loop van de ochtend gaat het geleidelijk harder regenen. We kunnen moeilijk anders dan een dag wachten.

's Middags eten we in een zeer smaakvol ingerichte Italiaanse bar. De zaak wordt vooral door twintigers bezocht, vaak paartjes. Hier wordt nog ouderwets het hof gemaakt, hier vinden verliefde ontmoetingen plaats. Nadien gaan we puur uit verveling naar de film: *Braveheart*, met Turkse onderschriften. De piepkleine parochiezaal bevat een zestigtal stoelen en zit bomvol. Allemaal tieners, meisjes zowel als jongens, vaak koppeltjes, twee volwassen paren en één traditioneel geklede vrouw. De film is niks bijzonders, maar hij duurt lang: als we na 3 uur weer buiten komen, regent het niet meer. En is iedereen weer de straat op. Veel knappe jonge mensen in het mondaine centrum en ook nogal wat Arabische vakantiegangers.

's Avonds in het restaurant. Achter in de grote eetzaal staat slechts één teevee. Eromheen, in een halve cirkel als in een antiek theater, volgen 50 mannen en één vrouw het drama van een voetbalmatch. Ook gisteren was er voetbal, en in Istanbul. Competitiematches worden integraal uitgezonden en gelardeerd met interviews. De kijkers volgen geanimeerd de wedstrijd, schreeuwen hun emoties uit, hun kwaadheid en teleurstelling. Voetbal is drama, natuurlijk.

Na het avondmaal zien we in het centrum, bij het onvermijdelijke, kolossale standbeeld van Atatürk, midden op de nochtans verkeersdrukke straat een tiental mannen dansen op *live* muziek: fluit, trommel, trombone, harmonica. Af en toe wordt een fles aan de mond gezet. Er zijn emotionele omhelzingen onder mannen. Naast ons staan een paar jonge vrouwen toe te kijken; de tranen lopen over hun wangen. Ivonne vraagt een oudere man om uitleg. Dit is de viering van hun laatste vrije dag, zegt hij, morgen gaan deze mannen het leger in voor hun dienstplicht. Ik weet: die duurt 21 maanden; de soldaten worden hard getraind; soms worden ze naar het roerige oosten gestuurd, waar kogels uit Koerdische geweren komen. Het feest is dus blijdschap die vergetelheid is, alleen de tranen van de vrouwen zijn oprecht. De volgende ochtend zien we tijdens het uitrijden van de stad hoe bij een kazernepoort een aantal jonge mannen in burger met ritueel handgeklap door soldaten worden verwelkomd. Of het om dezelfde jongens gaat, valt niet op te maken.

Iznik-meer

Er is een gesluierd zonnetje als we aan de korte klim van het Samanlı-gebergte beginnen. De vierbaansweg naar Bursa is erg druk, het is vochtig en drukkend, maar we komen vlot over de naamloze pas en dalen dan naar het Iznik-meer. Een kleine binnenzee lijkt dat wel; van op de westelijke oever is de overkant niet te zien. Er is geen scheepvaart, er wordt niet gevestigd. We volgen de zuidelijke oever, waartegen steile bergen (tot 1200 m) aanleunen. De weg biedt hier en daar uitzichten over het grijzige water en de met riet afgeboorde, wat smerige oevers. Hier en daar heeft het wildkamperen toegeslagen. Het landschap met olijfgaarden en cipressen is groen als in Umbrië, het gras langs de wegwijk als een wei in West-Vlaanderen. (Regent het hier dan vaak? Jaja, zeggen de Turken, vooral dit jaar heeft het hier al veel geregend.) Het parcours is wat eentonig; pas als we de oostelijke oever naderen en rotspartijen tot tegen het water oprukken, wordt het landschap wat grilliger. Vroeg in de middag bereiken we Iznik.

De volgende dag verlaten we Iznik onder een zachte zon, maar het is fris. De weg klimt geleidelijk van het meer weg en de bergen in, maar het ruwe wegdek en de tegenwind maken het toch vrij lastig; ook op vlakke stukken halen we amper 15 km/uur. Geleidelijk wordt de vallei smaller en komen de heuvels nabij. Weldra zitten we in een typisch laaggebergte, met veel groen en hier en daar uit de bodem puilende rotsen. Dan - we hebben 25 kilometer lang geklommen - gaat het bergaf naar een lagere valei, waar we op een grotere weg vallen. Die is wel druk, maar - hoelang is het geleden? - het wegdek is goed; eindelijk nog eens de rollende sensatie van het glijdende fietsen. Ik geniet ervan, ondanks het geraas van het vrachtvervoer, en we halen ook nog een normale snelheid van zo'n 20 à 22 km/uur.

Het laatste onweer

Te Geyve is het liedje uit. Hier begint een pas die tot 800 meter gaat, een hoogteverschil van 720 meter slechts, maar het begin is vreselijk steil, zelfs de kleinste versnelling, de 28x28, voldoet niet. Ook is het drukkend heet beneden in de enge vallei. Ivonne is van de warmte even de wanhoop nabij, maar na een paar kilometer vlakt de helling een weinig af, al blijft het zwoegen op het ruwe asfalt, waarvan alleen de middenstrook redelijk stabiel is. Onder ons zinkt de vallei snel in de diepte weg. Na zo'n 15 km lijkt het of we boven zijn, er zijn stukken vals plat, slechts af en toe krult de weg zich omhoog. De bergen baden in de blauwe waterdamp. Het landschap zou best indrukwekkend zijn, maar het gehobbel van de wielen en een aanzwellend gedonder boven onze hoofden geven het genieten weinig kans. Een onweer maakt zich op; daar knallen de eerste donderslagen, daar komt het eerste gedruuppel. Onwillekeurig haasten we ons, willen naar beneden vóór het losbarst, maar de afdaling laat op zich wachten. Tenslotte komt ze toch. Op een nat wegdek, de remmen dicht, zakken we een dal in, terwijl de echte bui een andere kant opwaait. Op dat moment weten we het niet, maar dit zal het laatste onweer geweest zijn.

Taraklı is geen stad, maar een dorp met kleinhandelsfunctie. Onder de grijze wolken maakt ze een ronduit smerige, onbehouden indruk. Er is een *belediyesi* hotel, van de gemeente. Het beslaat de bovenverdieping van een vleugel van de *oto sanay*, de autowerkplaats, aan de rand van de stad. Op het plein vóór de werkplaats liggen her en der roestige onderdelen en autobanden; vet en smeer en aaneengekoekt stof maken het weerzinwekkend vies. Het 'hotel' valt in verhouding tot zijn danteske omgeving nog enigszins mee: het is grauw en vies, maar de kamer is enigszins schoon. En er is warm water, jawel. Het kan altijd nog erger.

De dienstdoende ambtenaar, die ons hele doen en laten nauwgezet en zonder scrupules van nabij volgt, brengt ons nadien naar een *lokanta*, een eethuis. Er is *köfte* en *salata*, met brood. Okee. De man bestelt voor zichzelf ook een portie, werkt die schrokkerig naar binnen en haast zich dan onder vage uitleggingen weg. Wij betalen de rekening, de zijne inclusief, maar willen daar omwille van de lage prijs toch geen drukte over maken.

Fietsen een feest

Het eerste deel van het traject naar Mudurnu is op zijn Roemeens: de weg is weer hopeloos verhakkeld. Hier en daar zijn er stroken waar hij tot zijn natuurlijke staat is weergekeerd: aarde en gesteente. Ook vallen merkwaardige mengvormen van cultuur (asfalt) en natuur (aarde) op te merken. Dit deel duurt een uur en 15 km lang.

Het tweede deel is traditioneel Turks: de ongehavende stroken worden hoe langer hoe frequenter, daartussen gaat het gedaver op hobbelig asfalt zijn gang. Lengte: 15 km. Ivonne beweert dat ze dit al prettig vindt. Is dit de beruchte normverschuiving?

Turkse wegen

Turkse wegen zijn vaak geen echte asfaltwegen. Over een bestaande onderlaag giet men een laagje teer; nadien komt hier bovenop een laag scherpe keitjes. Die worden in de teerlaag ingedrukt, en klaar is kees. In nieuwe toestand is dit wegdek een marteling voor de banden en biedt het veel rolweerstand. Wordt het boven op een bestaand wegdek gelegd, dan neemt het de hobbels van de onderlaag mee over. Langs de randen vormt zich snel een laag los gereden keitjes, waar je als fietser beter niet in terecht komt, zodat je bij gevaar niet naar rechts uitwijken kan.

Kortom, zo'n Turkse asfaltweg oogt goed van ver, maar is ver van goed. Slechts wanneer de keitjes door het zwaar verkeer en de hitte van een paar zomers helemaal in de onderlaag zijn gedrukt, krijgt zo'n asfaltweg een aanvaardbare kwaliteit.

Vanaf Göynük, een aardig stadje, is de weg provinciaal Frans: écht asfalt, glad, met wat schoonheidsfoutjes. Een zegen van de hemel, die mij van een ernstige depressie vrijwaart en 30 kilometer lang zal aanhouden. Opeens kan lekker fietsen weer, losjes rondkijkend, even wegdromend. Bovendien valt nu alle verkeer weg. We stijgen eerst zacht, dan fors klimmend naar de Hacıyaş-pas, 1080 meter, en ik beleef niets dan plezier, ook al verloopt de stijging grillig, zodat frequent schakelen aan de orde is. Het landschap blijft tot boven toe verscholen achter geboomte, maar de afdaling langs de andere kant opent spectaculaire ver- en nabijgezichten. Bovendien is het niet-genivelleerde wegpatroon nu een pluspunt: snelle en tragere stukken volgen mekaar op, een toboganeffect, als op de kermis. Fietsen een feest!

De volgende dag, onderweg naar Nallıhan, gaat het feest door. We volgen een nieuwe weg, die uitstekend aangelegd en zo goed als verlaten is. Het landschap is mooi. Er is een 5 kilometer lange klim naar een pas over 1230 meter, die prachtige vergezichten biedt over de vallei achter en onder ons. En dan volgt een eindeloze afdaling, 25 kilometer lang, door bossen en grillige rotspartijen, met hier en daar dat schaamteloze groen van tuintjes. De wind zit tegen, maar toch glijden we moeiteloos tegen 24 à 25 km/uur naar beneden. Als we lager komen, zien we een aantal eroderende tufsteenheuvels à la Cappadocië.

Scheiding der seksen

Mudurnu is het centrum van de kippenweek; daardoor is het stadje in heel Turkije bekend geraakt. Dat hier ook de oudste Osmaanse moskee van het land staat, is daarnaast een onbetekenend detail. Het is hier dan ook al kip wat de klok slaat, ook in het chique restaurant waar we 's avonds binnenvallen. Daar worden we ook voor het eerst geconfronteerd met een strikte scheiding der geslachten. In plaats van in de gezellige eetzaal te mogen zitten, worden wij, koppel zijnde, doorverwezen naar het dakterras. Vrouwen en gemengde paren horen immers daar. Wel is ook in dat *aille salonu* of familiesalon de bediening correct, het eten verzorgd, en ook wijn is geen probleem. Waar het om gaat is de aanwezigheid van een vrouw in een mannenruimte te voorkomen, zodat al dan niet gewilde verleiding geen kans krijgt. Na een tijdje komt ook een Turks echtpaar de ruimte delen.

De volgende ochtend na het ontbijt in de theetuin, waar de zon nog net onder de bladeren door op de tafeltjes schijnt, rijden we door naar Nallıhan, waar we vroeg in de namiddag, om half drie, aankomen. Als we ons na de gebruikelijke oppoetsbeurt op straat begeven, is het een stuk warmer dan we gewend zijn. We gaan op een bank op een pleintje zitten om wat te lezen. Er is geen *çay bahçesi* of theetuin. Is er dan geen leuk terrasje onder de bomen? Jawel, maar dat zit vol: uitsluitend voor mannen. Er is ook een open terras op een dakverdieping: uitsluitend voor mannen. Naast het hotel is er een grote gelagzaal: uitsluitend voor mannen. Ook op andere banken op het pleintje zitten uitsluitend mannen (al mogen vrouwen hier wel). En overal zitten ze gezellig, niet luidruchtig en met een zekere waardigheid, te kletsen. Het sociale leven is een mannenzaak hier. Alleen meisjes jonger dan 12 zie ik op straat, en eens een vrouw alleen, meestal met boodschappentas, maar verder horen straat en ruimte alleen de mannen toe. Het machismo van de Turkse man, de scheiding der geslachten.

En ik begrijp opeens hoe deze strikte segregatie in stand blijft. Een man die het in zijn hoofd zou halen om met zijn zus, zijn moeder, zijn vrouw, zijn vriendin iets te doen, veroordeelt zichzelf tot uitsluiting uit de broederlijk verenigde en door sociale babbel gesmede mannenkliek, trakteert zichzelf op spot en veroordeelt zichzelf tot eenzaamheid. Zo gaat achter het beschaafde gekeuvel en onschuldige tric-

tracgespeel een enge werkelijkheid schuil. Waar zijn de vrouwen?

Het echte Anatolië

We beleven gouden dagen. Vanaf Nallihan komen we in grootse landschappen terecht. De bomen verdwijnen, het sterk golvende, geërodeerde land ligt naakt onder de zon. De bodem vertoont alle kleuren van het palet, van gifgroen over steenrood tot okergeel. Waar het blote gesteente uit de grond puilt, zie je de opeenvolgende kleurlagen boven mekaar. Heinde en ver is er amper een teken van bewoning; geen mens, geen dier, ook geen vogel. Hier en daar een ronde, lege kraal, om de 20 kilometer een klein dorp. Verder is er alleen de weidsheid van de aarde: het echte Anatolië.

Halverwege Beypazarı bereiken we een zijtak van een stuwmeer. Een houten bouwseltje op een lage rots, dat best een cafeetje zou kunnen zijn, trekt onze aandacht; iemand wenkt ons. Niks café echter, het is de verblijfplaats van de twee bewakers van dit deel van het meer. Door de lage waterstand komen hier talrijke vogels op af; de mannen moeten erover waken dat de reigers en eenden niet in de pan terechtkomen. Toch hebben ze geen verrekijker. Een rustige job is dit zeker; onze passage is een welkome afleiding. We krijgen thee en een vriendelijk gesprek.

Beypazarı is een wat groter stadje met zo'n 30000 inwoners. Ook hier zweemt dezelfde conservatieve sfeer van de vorige plaatsen. Wel zijn er meer vrouwen op straat, meestal gekleed in de traditionele, alles wegmoffelende brede broek en idem reuzegrote omslagdoek (grijs, maar ook frivole rode randen en bloemmotieven komen voor). Daarnaast vallen ook wat jongere, westers geklede vrouwen op. De stad oogt netjes, de nieuwbouwwijken vertonen enige fantasie en zin voor kleur. Al bij al lijkt ook Anatolië het economisch beter te hebben dan vroeger.

Geen toerisme

Beypazarı is een door toeristen niet bezochte stad. Reischeques wisselen is dan ook geen eenvoudige zaak. In de İŞ-bank wordt de operatie met de grootste omzichtigheid, aan wantrouwen grenzend, aangepakt. Er moeten kopies gemaakt worden van elke cheque, van de paspoorten, van het aankoopbewijs. Maar er is geen kopieermachine. Daarvoor moeten we naar de bovenste verdieping van een naburig blok klimmen, één keer, twee keer. Tenslotte rekent men ons een commissie van 5% aan (wat niet correct is, vernemen we later).

Een elke dag weerkerend probleem: wat met de lange avonden? In Turkije is het acuter dan in de vorige landen, doordat een maaltijd in een plaatselijke *lokanta* vooral uitmunt door de snelle bediening. Zoals vandaag:

blijde intrede in de <i>lokanta</i>	7.45 uur
opname van de bestelling	7.46 uur
de meeste schotels op tafel	7.48 uur
de laatste schotel op tafel	7.54 uur
Omer klaar (na traag eten en langzaam kauwen)	8.00 uur
Ivonne klaar (idem)	8.05 uur
afrekening	8.08 uur

Duur van de maaltijd: 23 minuten.

Na de afrekening is er ook geen enkele reden tot natafelen meer. Wijn is op streng verbod van de profeet in de kleinere steden niet te krijgen. De inrichting (met witte muurtegels en plastic tafeltjes bijvoorbeeld) nodigt al evenmin tot lang nazitten uit. De andere klanten denken daar trouwens evenmin over: het voer door de strot, afrekenen en wegwezen, dat is de leus. Voor de doorsnee Turk, nochtans een gezellig mens, hoort voeding niet tot de sociale sfeer, maar is het een banale, primaire behoefte, waaraan je net zo goed staande op de hoek van de straat kan voldoen. Heeft het met de gescheiden sekserollen te maken? Traditioneel zijn vrouwen meer geneigd om voeding ook een sociale of familiale functie toe te kennen. Maar in een *lokanta* komen geen vrouwen, noch als klant, noch als personeel, er is geen inbreng van vrouwelijk genie dat de boel wat verfraaien kan. De *lokanta* maakt deel uit van de Turkse mannenwereld.

Naar Ankara

De laatste etappe naar Ankara is meer dan 100 km lang. We proberen extra vroeg te vertrekken, maar tevergeefs: het is kwart voor negen eer we in het zadel zitten. Eerst dalen we naar de Kırmız Çayı; dan gaan we stroomopwaarts langs een bijrivier door een smalle vallei. We aanschouwen het wonder van de bevoeiing: over een breedte van 100 tot 500 meter baadt de vallei in een mals, sappig groen; daarachter is er de rulle aarde, de halfwoestijn. Er is veel volk in de tuinen aan het werk; vrouwen en kinderen kruipen in rijen over het veld en oogsten wat rijp is: paprika, augurken, tomaten, meloenen... die langs de weg in primitieve stalletjes aan de man worden gebracht.

Picknick onder de bomen bij een bronnetje langs de weg. Op alle dergelijke plaatsen zitten Turkse gezinnen te eten, te drinken, te praten. Ankarezen die op het platteland wat verpozing zoeken? Jammer genoeg hebben ze van die picknickplaatsen ook ministortjes gemaakt, vol blik, kranten en plastic, maar het sociale gedoe heeft wel veel gezelligs. Kinderen spelen (niet luidruchtig of wild) met de bal, een vader heeft voor zijn zoontje een schommel geïmproviseerd. Van diezelfde vader krijgen we ook een schotel met pepers, augurken en een dikke tomaat aangeboden. Zo zijn ze, de Turken.

De vallei gaat onmerkbaar, maar gestaag omhoog naar twee opeenvolgende passen van rond de 1200 meter. In de warme zon niet echt een makkie; het gaat traag ook, al dat klimwerk, ik voorzie een aankomst in de schemering te Ankara. Maar na de tweede pas, rond kilometer 55, komen we in een lange afdaling en op een uitstekend wegdek, en vliegen de kilometers onder de wielen door. Het gaat zo vlot dat we afzien van het plan om de Ankarese agglomeratie met de trein te doen (al dat gehannes met de fietsen in een station) en ons invoegen in de steeds drukker wordende verkeersstroom. Nu geen rondkijken meer, maar geconcentreerd elk bewegend voertuig voor, rechts en links in de gaten houden en zijn bewegingen voorzien. Maar zo erg als in Istanbul wordt het niet. Zonder al te veel problemen bereiken we tenslotte het hart van Turkijes hoofdstad.

's Avonds, na een wandeling op de citadel (200 trappen) ben ik bekaf. Met papieren benen sleep ik me nog een laatste keer naar het restaurant, halverwege de citadel dit keer. Het heet *Kalè* (kasteel) en staat terecht als één van de bijzonderste eetplaatsen van Ankara bekend. Het is ondergebracht in de bovenverdieping van een prachtig oud huis, met houten wanden en trappen, en waarvan de vertrekken als eertijds zijn ingericht. Hier eten hoofdzakelijk gegoede Turken. De keuken is verfijnd en voedzaam, de bediening wat opdringerig, de prijzen betaalbaar. De zaak zit overvol.

Rustdag te Ankara

Het beste dat Ankara te bieden heeft, is wellicht het Archeologisch Museum, met een verzameling vooral kleinere voorwerpen vanaf het oudsteentijdperk tot de klassieke tijd. Ik loop er nog eens snel doorheen en herbeleef het ontstaan van de beschaving: van rauwkost etende holbewoners tot de eerste grote vorstendommen. Mij treft vooral de groeiende invloed van de politiek op de cultuur: hoe tijdens het Neolithicum de kunst zich vooral op overleving en vruchtbaarheid richtte (de talloze oermoederbeeldjes) en wellicht matriarchaal was, terwijl onder de Hittieten bijvoorbeeld reeds alles door de mannen naar hun hand is gezet en de kunst zich bezig houdt met de verheerlijking van de politieke macht.

Van een andere orde zijn de sloppenbuurten, de *geçeköndü*, aan de voet van de citadel, waarop we vanuit het hotel een 'prachtig' uitzicht hebben. Van ver ogen de schamele huisjes niet onaardig doordat de gevels in frisse kleuren geverfd zijn. Maar ze zijn gebouwd met lukraak bijeengezocht materiaal, vaak op een steile, onstabiele bodem. Wonen is er triest en riskant.

's Middags een lange pauze in het Gençlik-park, waar een flink deel van de Ankarezen op zondag naar de kermis komen, op een bank zitten, rond de waterpartij wandelen, op het water roeien en watertrappelen. Gezelligheid maakt men met zijn allen tesamen. We vinden toch nog een rustig terras bij het water en bestellen een *samovar*, goed voor zo'n tien kopjes thee, en gegarandeerd maagpijn als je hem te sterk drinkt.

Van Ankara naar Cappadocië

Het is half elf als we ons in de Ankarese verkeersstroom gooien en met geboden omzichtigheid langs de grote uitvalsweg naar het zuiden rijden. Het is ongewoon fris, ondanks een stralende zon aan een strakblauwe hemel. Al bij al gaat het erg vlot en zonder al te veel angst en gevaar. Na zo'n 20 kilometer wordt het minder druk, en net dan gebeurt vlak vóór Ivonne tijdens een afdaling een ernstig ongeluk. Een

auto gaat plots remmen, duikt overkop de middenberm in en komt in een stofwolk op zijn dak terecht. Meteen stoppen auto's, de inzittenden worden gekneusd en bebloed, maar al bij al in goeden doen, uit het wrak gehaald en weggebracht. Is de chauffeur de controle kwijtgeraakt doordat hij te onbesuisd naar ons, vreemde vogels, heeft zitten omkijken? We onderdrukken de vrees dat wij ongewild de aanleiding zouden zijn van het onbeheerste manoeuvre. Ietwat onder de indruk rijden we na een tijdje door.

Als we bij kilometer 35 de uitvalsweg verlaten en linksaf slaan, wordt het meteen weer prettig fietsen. Er zijn nog wat camions met grote brokken gips, die hier ergens uit een heuvel worden gehakt, maar ander verkeer is er nauwelijks en het landschap is mooi en gevarieerd. Als extra attractie genieten we bovendien van een allengs sterker waaiende westenwind, die ons de heuvels opstuwt en de valleien injaagt. Ergens fietsen we 10 km aan een stuk zonder ook maar één trap te doen.

Meer openheid

Als we Balâ bereiken, worden we door groepen kinderen ingewuifd en even later door een fietsende brigade rechtstreeks naar het *beledyesi* hotel begeleid. Het gaat pas om halfzes open, maar als het eenmaal zover is krijgen we voor amper 225 BF een nette en ruime kamer, met behoorlijke meubeltjes en degelijke bedden. Er is zelfs een lounge met zeteltjes. Alleen geen douche, noch warm water, maar aan het kraantje gaat het ook.

De mensen zijn hier veel opener dan we tot hiertoe gewend waren. Behalve de enthousiaste ontvangst door de jeugd krijgen we een breedlachende groet van een stel vrouwen, en als we na het (karige) avondmaal een *pastanesi*, een patisserie, binnenwippen voor een dessert, krijgen we aanspraak van zowel de baas als van een agent. Het gaat veel over geld en over de levensstandaard bij ons, maar er is een opvallende openheid. Ook 's avonds in het hotel ontspint zich, over onze hoofden heen, een geanimeerde discussie tussen de ambtenaar en een andere gast over de islamitische politicus Erbakan en het moslimgeloof. Het is allemaal heel anders dan de beleefde gereserveerdheid die we tot nu ondervonden.

De volgende ochtend worden we door een paar jongetjes uitgewuifd. Eén van hen heeft 's nachts van 2 tot 8 in de gemeentelijke bakkerij gewerkt. Kinderarbeid is in Turkije heel gewoon. Je ziet kinderen overal aan het werk, als herder, op het veld, als verkoper van de eigen opbrengst, als kelner in de *lokanta*. De volwassenheid begint vroeg in Turkije. Kinderen maken dan ook weinig drukte, gedragen zich lang niet zo pochanserig of arrogant als bij ons, in het Westen.

Anatolische herfst

Het is erg fris als we om 9 uur uit Balâ vertrekken. Dik ingeduffeld het zadel op, en dan is er nog die drupneus en dat rillerig gevoel in de afdalingen. Er zijn veel wolken en af en toe zon, er staat een koude noordoostenwind. Elke afdaling perst van de kou de tranen uit mijn ogen. Pas tegen de middag warmt het op. Is de Anatolische herfst al begonnen?

Er is weinig verkeer en het landschap is weids en groots. Hier en daar duiken laterietblokken in het landschap op, later komen we in een eindeloos golvend landbouwgebied terecht, de velden goudgeel of bruin. De weg golft mee, de dalen zijn diep. Het is lastig fietsen tegen de driftige wind in. Pas als we op de drukke weg van Ankara naar Kayseri terechtkomen, buigen we van de wind af. Op de pechstrook gaat het dan in snelle vaart naar Kirşehir en Mucur.

Het gore Anatolië

Maar laat me nu even schrijven over Turkijes schaduwkant, over de goorheid van zijn dorpen en steden. Kaman is een stadje van zo'n 30000 inwoners, maar maakt een vieze, vuile indruk. Overal stof, ook in de straten van de binnenstad, overal afval en zwerfvuil, overal afbraak- en opbouw materiaal. Otel Aydın, het enige in de stad, is een vuilgrijs blok met grauwe gordijnen. Binnen hangt een muffe geur van oud stof. Vensters zijn haast ondoorzichtig vuil, overal is het donker. Er zijn de klassieke peertjes aan het plafond. De douche is groezelig; niet erg, want warm water is er toch niet. De *lokanta's* in de stad zijn duister en smoezelig, de talrijke bierhuizen weerzinwekkend en ontoegankelijk. Het rurale landschap is groots, maar sommige dorpen zijn deprimerend grijs, weggezakt in de naakte strijd voor overleven.

Ook voeding is op het platteland een probleem. Het avondmaal in een *lokanta* te Kaman valt andermaal karig uit; met wat rauwkost en een vingertje vlees red je het als calorieënverslindende fietser niet. Rijst is maar zelden te krijgen. Deegwaren liggen weliswaar in de winkelrekken, maar geen enkele

zaak serveert ze. Aardappelen zijn schaars. Gelukkig zijn er de eiwitrijke witte bonen. Gelukkig ook kunnen we na de maaltijd nog wel eens voor gebak, koekjes of pudding in een *pasta salonu* terecht. Toch gebeurt het dat we 's morgens met een alarmerend hongergevoel wakker worden.

Te Kirşehir picknicken we in een parkje annex kraampje met frisdrank en thee. Als we afrekenen, blijkt de erg jonge barkeeper geen wisselgeld te hebben - dat kan gebeuren, en in Turkije gebeurt het vaak. De loopjongen gaat met onze één miljoen lire naar een nabijgelegen zaak; bij terugkomst pleegt hij overleg met de baas, en geeft ons een pak te weinig terug: 400000 voor cola en thee is drie keer te duur. Ondertussen is de jeugdige baas er met de rest van het wisselgeld vandoor, de stad in voor snel vertier. We protesteren, Ivonne betreft er de omstanders bij. De loopjongen gaat zijn baas achterna en komt met nog een schijntje terug. Uiteindelijk krijgen we van een andere klant het tekort terugbetaald; een enigszins beschamende regeling, die ons het gevoel geeft te ver gegaan te zijn. Hoe gering ook de inzet, dit soort bedrog choqueert ons, temeer daar het in Turkije zo zeldzaam is.

Wijze soefi

In Hacibektaş staat het mausoleum van de *soefi* Bektaş Veli. Deze wijze man leefde hier in de 13e eeuw en stichtte toen een school van religieuzen die hun geloof op meditatieve wijze beoefenden en daarbij van de wereld afstand namen. In vergelijking met de gewone islam, waarin rituelen (het gebed), sociale conventies (voeding) en regels van maatschappelijke ordening (de rol van de vrouw) erg belangrijk zijn, en die altijd hand in hand is gegaan met de politiek, legt de leer van *haci* (de heilige) Bektaş Veli de nadruk op verinnerlijking en op respect voor de medemens. Veel van zijn leefregels konden net zo goed van Jezus van Nazareth zijn. Hoe vertrouwd klinkt het niet in onze christelijke oren dat je een ander niet mag aandoen wat je voor jezelf niet wil, dat je geen kwaad met kwaad mag vergelden? Hacı Bektaş ging nog verder: veroordeel nooit een andere natie, zei hij, waarmee hij lijnrecht staat tegenover de *jihad*, de heilige oorlog waarmee de islam geregeld heeft uitgekapt (en nog uitpakt). Dat hij pleitte voor een betere opleiding van vrouwen maakt het portret van deze wijze *soefi* op sympathieke wijze af. Maar zijn denktrant heeft het niet gehaald. Net zomin als in het christendom.

In het hotel zijn we de enige gasten; het seizoen is duidelijk voorbij. We kiezen voor avondeten in de stad; de toeristische dienst adviseert restaurant Sila. Het wordt, voor het eerst sinds Ankara, een heerlijke maaltijd. Er zijn mezes, er is soep, vlees en wijn, de bediening is vlot en correct en - belangrijk - er is géén teevee en wél goede muziek, Livaneli en zo, geen Turkse smartlappen. Bij het afrekenen krijgen we nog een glaasje *nanè* (muntlikeur) gratis toe. We zijn dan ook in Cappadocië, een eiland van permissiviteit in het hart van het angstige, stijloze, door moslimtaboes geteisterde en door karigheid getekende Anatolië.

Als we nadien terug naar het hotel keren, staat de hemel vol sterren en is het koud als bij ons in de winter. We lopen te rillen onder onze fleece. Lieve god, het is 3 september, laat het nu ook nog eens zomer worden, dan zijn we helemaal content.

Naar Avanos

Maar voorlopig blijft het bar koud en waait de wind Siberisch hard uit het noordoosten. Ondanks de stralend blauwe hemel en felle zonneschijn zitten we, onderweg naar het hart van Cappadocië, de ganse ochtend dik ingeduffeld in het zadel, kampend met de wind. Ik word er pijnlijk van en zit te vloeken van ellende. Pas rond de middag, na een ijskoude afdaling tot een hoogte van 900 meter, wordt het warmer en genoeglijker.

Als we van de hoofdweg af gaan naar Avanos, zijn we in het ons vertrouwde Cappadocië. Meteen duiken de eerste troglodiete rotswoningen op, even later de vruchtbare rode aarde waaraan de rivier Kızılırmak (de rode rivier) zijn naam ontleent. In de vroege namiddag bereiken we Avanos, een baksteen- en pottenbakkersstadje.

Het pension ligt in de oude stad. Die is een curieus amalgaam van echte ruïnes, krotten en betere huizen, die tegen een steile heuvel boven en onder mekaar zijn gebouwd. Het geheel heeft nog steeds een duidelijk herkenbaar Grieks karakter. Maar de heuvel wordt verwaarloosd. De mensen gaan nu liever beneden wonen, in de vlakke bij de rivier. In de stoffige steegjes scharrelen kippen, onkruid tiert welig, het plaveisel is een brekebeen.

We logeren bij pottenbakker Galip en zijn Nederlandse vrouw Lilian. Zijn huis staat in een armzalig steegje en onderscheidt zich in niets van de andere bewoonde huizen. Toch is Galip één van de rijkere ondernemers van Avanos. Onlangs is hij met een Turkse afvaardiging naar Singapore gereisd;

sindsdien verkoopt hij ginds zijn potten, aardewerk en tapijten. Hij straalt flair, intelligentie en een zekere onverschilligheid uit. Een geslaagd zakenman, die nog niet de behoefte heeft zijn succes in burgerlijke statussymbolen te vertalen.

Langs Cappadociës highlights

Te Avanos besluiten we een paar rustige dagen door te brengen. De eerste dag, na het late ontbijt in de zon op Lilians terras, nemen we een taxi naar Çavuşin om een wandeling te maken in de "vallei der penissen" - niet dat ik daar enig geperverteerd plezier in schep - die uitmondt in de "witte vallei" en eindigt te Üçhisar. De andere dag maken we een fietstocht, zonder bagage, via Göreme, Üçhisar, Ortahisar en Ürgüp langs Cappadociës feeëriëke landschappen.

In restaurant Tuvanna, waar we twee opeenvolgende avonden van de fijne keuken genieten, vertelt een olijke, homoachtige kelner ons zijn verhaal. In vlot en onvervalst Hollands, dat hij tijdens een illegaal verblijf van 6 maanden in Nederland heeft geleerd. Hij verdient het equivalent van 5000 BF per maand; daarvoor werkt hij tot 15 uur per dag, en steeds met de glimlach (dat is waar), maar eigenlijk kan hij daarvan zijn vrouw en 4 kinderen niet onderhouden. Hij is een verstokt roker, maar kan zich geen kwaliteitssigaretten (Marlboro) permitteren. Nu het toeristisch seizoen afloopt, wordt het weer erg moeilijk, zegt hij, en hij hoopt dat hij nog eens een paspoort voor 6 maanden kan versieren om in het Westen te gaan werken.

Een Nederlandse in Turkije

Lilian woont nu al zo'n 15 jaar in Avanos. Zij doet samen met haar man nogal wat in het toerisme, tochten te paard e.d. Haar huwelijk met Galip gaat goed de laatste jaren, zegt ze; vroeger was dat wel eens anders. Haar drie kinderen, alle meisjes tussen 7 en 11, zijn tweetalig Turks-Nederlands, spelen met Turkse vriendjes en vriendinnetjes, maar leggen erg vlot contacten met logerende toeristen. Lilian is een extroverte Hollandse, die niets van haar directheid en eigenzinnigheid verloren heeft, en aan het Turkse leven goed is aangepast. Dat succes heeft ze naar eigen zeggen te danken aan het feit dat ze zichzelf is gebleven, zich niet aangepast heeft aan Turkse zeden en gewoonten, zoals de familie van Galip liever had gezien. En inderdaad, haar gedrag, haar taal (met veel asjemenous, hartstikkes, aardigs en vrééselijks) en haar ideeën zijn zo Europees Hollands als maar kan. Ze lacht veel. Naast Galip heeft ze zich een positie opgebouwd waarbij zij wel voor het huishouden en de opvoeding instaat, maar daarnaast ook wel soepele werkuren aan toerisme besteedt en in de zaak bijspringt. Maar ze houdt veel tijd over, ze laat zich door het huishouden niet opsorpen. Ze gaat er uitgebreid bij zitten en vertelt over haar ervaringen van vrijgevochten Nederlandse in Turkije.

Verhalen van Lilian

In de supermarkt ontmoet ze de dochter van een man uit Avanos, die bij haar vader op bezoek is. Vier maand geleden is haar moeder gestorven, en ze wou de eenzame man even komen opbeuren. Ter plekke ontdekte ze echter dat haar vader amper twee weken na de dood van haar moeder hertrouwd is. De dochter bekent geschokt te zijn, al beseft ze wel dat iets dergelijks in Turkije wel vaker voorkomt. Betekende haar moeder dan niet meer dan dat? vraagt ze zich ontsteld af. Was haar moeder dan slechts een lustobject dat, eenmaal weggevallen, meteen nodig vervangen moest?

Toen Lilian enkele jaren geleden terugkwam van de begrafenis van haar eigen moeder, in Nederland, vroegen de vrouwen van Galips familie meteen of haar vader al een nieuwe vrouw had.

Eén van Lilians dochtertjes, toen 5 jaar jong, loopt in shorts op straat. Vrouwen uit het dorp

wijzen het kind op het onbehoorlijke van zulk gedrag. Waarop het meisje naar huis gaat om een lange broek aan te trekken. Buiten is het heet.

Galips oudste broer wordt uitgehuwd aan een meisje van 14. Het huwelijk loopt niet vlot. Wel wordt het meisje meteen zwanger, en zoekt steun bij haar moeder. Dat vindt de schoonmoeder heel eng, en ze verstoot het meisje, dat zich dan laat scheiden van haar man. Het meisje voedt haar kind zelf op en hertrouwt later.

Maar de verhouding tussen het kind en de tweede echtgenoot loopt niet goed. Als dit de familie van Galip ter ore komt, gaat Galips moeder het kind, dat dan al 16 is, opeisen. Het wordt bij Galip en Lilian gelogeerd, zonder dat in de hele kwestie naar hun mening wordt gevraagd. Als het meisje verliefd wordt op een jongen, haast Galips familie zich om een huwelijk met een andere man te arrangeren. Naar de mening van het meisje wordt niet gevraagd. Gelukkig is het een lieve en verstandige man, die zijn vrouw de nodige vrijheid laat. Zo wordt haar leven toch geen herhaling van dat van haar moeder. Nu is ze een zelfbewuste, tevreden vrouw.

Een andere broer van Galip is met een Française getrouwd en woont al 18 jaar in Frankrijk. De kinderen zijn helemaal in het Frans opvoed. Tijdens de vakanties in Turkije gaat de man echter steeds weer het oude Turkse machogedrag vertonen: hij geeft zijn vrouw en kinderen korte bevelen, wil weer als van oudsher bediend worden. Terwijl hij anderzijds toch kankert op een aantal Turkse gewoontes en gedragingen.

Lilians dochtertje Esra verjaart. De dag voor de verjaardag komen alle vriendjes en vriendinnetjes bij elkaar om het feest te organiseren. Maar de volgende dag komen twee broertjes niet opdagen; de moeder neemt ze mee om in de tuin te werken. Lilian vermoedt dat ze het allemaal een beetje te modern en niet te vertrouwen vindt.

Hakan, een lieve en verstandige jongen, die in het pottenbakkersatelier werkt, is getrouwd en heeft twee kinderen. Dat vertelt hij nooit aan de vrouwelijke toeristen, om zijn kansen op prettige losse contacten gaaf te houden.

Lilian hoort toevallig haar eigen Galip aan twee Amerikaanse vrouwen al schertsend voorstellen om met zijn drieën samen te gaan vissen. Als hij merkt dat Lilian het merkt, is hij wat verveeld. Het is een spelletje dat ze niet laten kunnen, zegt Lilian.

Ugur heeft een verhouding met een Franse vrouw. Als hij toevallig verneemt dat een bruidspaar in Frankrijk heel wat cadeaus krijgt van de familie, vindt hij een huwelijk opeens erg belangrijk.

Maar wat Lilian het meest van al dwarszit in Turkije is het gebrek aan vrouwelijke solidariteit. De meeste moeders kiezen in man-vrouw-aangelegenheden steevast en blind voor de kant van hun zoons, en dus van de man, en dus van de onderdrukking waarvan ook zijzelf het slachtoffer zijn. Van enig begrip voor een ongelukkige, gefrustreerde of naïeve schoondochter is geen sprake, integendeel. Fouten in een huwelijk worden steevast aan de vrouw gewijd, hoe evident de mannelijke of familiale schuld ook is.

Naar Mustafapaşa

In 1924 werd tussen Turkije en Griekenland een grote volkerenruil gemarchandeerd: de Turken op Kreta werden geruild voor de Grieken in Cappadocië. Beide groepen woonden al generaties lang buiten hun nationaal gebied en hadden het er naar hun zin, maar politiek was dat van geen tel. Sindsdien wonen Griekse Turken weer netjes in Cappadocië en Turkse Grieken op Kreta. *Ordnung muss sein.*

Cappadocië telt dan ook talrijke oorspronkelijk Griekse dorpen, waarvan vele ondertussen verturkst zijn. Zo heette Mustafapaşa oorspronkelijk Sinassos. We logeren er trouwens in een werkelijk prachtig, oud Grieks huis. Het heeft een ruime, deels overwelfde binnenkoer met wijnranken en op de verdieping een aantal kamers, waarvan de grotere als verblijf- en eetruimte ingericht zijn. De kamers

hebben kleurrijke houten plafonds en ingewerkte kasten, en de muren dragen frivole fresco's en bloemmotieven. De gasten eten er, op de grond gezeten, aan grote ronde tafels. En de vrouw des huizes kookt schitterend.

Het is dan ook jammer dat het zowel op de binnenkoer als boven op het zonneterras krioelt van de vliegen. Niet verbazend als je even over de zijmuur kijkt: op het erf van de aangrenzende boerderij staan koeien te loeien, te schijten en te zeiken dat het een lieve lust is; daaraan kan geen enkele vlieg weerstaan. Het hele dorp maakt trouwens, net als Avanos, een rommelige en stoffige indruk. Gevels en interieurs van enkele huizen uit betere tijden zijn hier bloemen op een mestvaalt.

Naar Soğanlı

De route naar Soğanlı gaat eerst met ups en downs omhoog. De smalle vallei is groen en langs twee zijden afgeboord met hoge tafelbergen. Aan het Damsa-meer maken we een korte stop voor een uurtje zonnebank. Dan, in het dorp Taşkinpaşa, sluit de vallei zich; de weg gooit zich tegen de steile bergwand met percentages van (naar schatting) 20% omhoog. Boven bevinden we ons op zo'n tafelberg, die vriendelijk genoeg is om geleidelijk af te dalen. Een vreemde sensatie: langs alle zijden zien we nog slechts de toppen van vulkanen, links vóór de hoogste, de Erciyes. Het is alsof we op ijle hoogten fietsen. Dan daalt het fiks de vallei aan de andere kant in. Even verder volgt de afslag naar Soğanlı.

Het dorp Soğanlı overtreft in stoffigheid alles wat we tot hiertoe gezien hebben. Het ligt in één van de meer afgelegen valleien van Cappadocië en trekt dagjestoeristen uit Kayseri of Ürgüp, die even met de bus langskomen om de kerkjes in de vallei te bezoeken. Het hele dorp heeft zich dan ook toegelegd op de aanmaak en verkoop van de lokale poppetjes. Het toerisme staat hier nog maar in zijn kinderschoenen. Dat geldt haast letterlijk voor het enige pension dat hier voorhanden is, en zich nog in staat van ruwbouw bevindt. Het is gesitueerd in één van de oude grotten in het dorp zelf. Onze kamer heeft een ruw cementen vloer, een deur, een venster en een kraantje. Onze kamer heeft niet: een kapstok, een stoel en tafel, een WC, een wastafel, laat staan een douche. De elektriciteit is nog niet aangesloten. Er staan ook nog twee hoge bedden, waarop nieuwe, nog in plastic verpakte matrassen en grof geweven, redelijk schone lakens. En alles ligt onder een dikke laag poederfijn stof. Na het kattenwasje aan de kraan zet Ivonne de toiletzak op de grond; even later ontdekken we dat een klein kikkertje zich in de vochtige zak genesteld heeft. We mogen betalen wat we willen, zegt de baas, op onze generositeit vertrouwend.

We bezoeken eerst de kerkjes in de belangrijkste vallei: merkwaardige bouwsels, sommige met mooie fresco's, al hebben de graffitivandalen (vooral die van lang geleden) er lelijk huis gehouden. Nadien observeren we geamuseerd de toeristen op het marktpleintje. Er is een bus Vlamingen gedropt, die als een vogelzwerm meteen op het caféterras neerstrijken en nadien langs de poppenstandjes gaan slenteren. Even later valt een Italiaanse bus binnen. De gids, die blijkbaar van wanten weet, zet meteen bij het uitstappen orde op zaken: eerst naar de kerken, dan pas de poppetjes, roept ze. Het lukt haar nog ook. Gedwee sjokken de mensen achter haar aan de vallei in.

's Avonds eten we bij onze 'baas' aan huis. De woonkamer is 3 op 5 meter groot en heeft een tonvormig gewelf van massieve stenen; op de vloer liggen versleten tapijten en kussens. De schotel met de gerechten wordt op de grond gezet; we eten zittend met gekruiste benen. De maaltijd is eenvoudig, maar lekker: een stevige soep, sla, kip met rijst, yoghurt. Ondertussen worden we vriendelijk onderhouden door de gastheer en een paar familieleden. Een jonge man van rond de 30 zit poppetjes te maken voor de verkoop. Hij praat geaffecteerd als een mietje uit een slechte film en werpt schelmse en erg indringende blikken op Ivonne. Dat ze er nog zo jong uit ziet en knap, zegt hij in het Turks, en meer van dat overvriendelijks. Of ze voor hem geen vrouw weet in België? Indien wel, dan mag ze er gerust in zijn: wat hem betreft is er geen probleem, zegt hij zelfverzekerd. Een homofiele vrouwencharmeur in dit gat op het einde van de wereld. Je weet niet wat je tegenkomt.

De volgende ochtend bij het *kahvaltı*, het ontbijt, krijgen we brood, tomaat, witte kaas, mierzoete confituur, het onvermijdelijke hardgekookte ei en een ferme portie koude frieten. Turkije is een land voor sterke magen en fitte levers. We eten overal genoeg van om niet onbeleefd te zijn.

Naar het Taurus-gebergte

Bij het vertrek uit Soğanlı is het opmerkelijk minder fris dan de vorige ochtenden. De wind is gaan liggen

en lijkt zuidoost te zitten; het wordt een prachtige, lekker warme dag. We hebben er zin in, en blijkbaar worden wel meer mensen door dit sfeertje aangestoken. Een man voert bij onze nadering en bij wijze van groet een vreugdeans op; een jongen gaat hand in hand met zijn moeder luidkeels zingend naar het veld. Ik prent hen in mijn geheugen: afscheid van Cappadocië.

Na zo'n 15 km laten we de tafelbergen en valleien achter ons en komen in een wijde vlakte terecht. Het is lang geleden dat we nog eens Vlaams plat konden fietsen en dus een lieve lust om moeiteloos de grote molen te draaien en als vanzelf 21 à 22 km/uur te halen. We gaan vlak onder de Erciyes door, een mooie en bijna 4000 meter hoge dode vulkaan, die de horizon langs één zijde afsluit. Langs de andere kant van de weg strekt zich een halfwoestijn uit met lage, distelachtige gewassen.

Ergens langs de rand van de weg is een nomadenkamp opgeslagen. Een zestal grote, armzalige tenten, uit vodden en lappen aaneengeregen, staan op kleine zandplaten naast elkaar. Kleurige vrouwen lopen heen en weer, opvallend veel kleine kinderen rennen door het stof, grotere jongens roepen van ver om een aalmoes. Van mannen geen spoor; wellicht zijn die de wereld in om zaken te doen. Het tafereel heeft niets pittoresks, maar straalt een deprimerende armoede uit. Hoe kunnen mensen eraan wennen om hun enige, korte leven in het stof te slijten ?

Gesprek in het Nederlands

Rond het middaguur passeren we, spiedend naar een picknickplaats, het dorp Çayırözü. Vanuit een tuintje doet een man teken om iets te komen drinken. En inderdaad, onder een boom en in het huis wordt thee geschonken. Er zitten alleen mannen. We krijgen een stoel en worden in vlot Nederlands aangesproken. (We zijn al vaker Turken tegengekomen die in Nederland hebben gewerkt en daar een mondje taal aan overgehouden hebben.) Deze man heeft 6 jaar lang zwartgewerkt in de bloemeteelt, met een tijdelijk visum, dat afliep zodra hij zonder werk viel. De helft van de mannen van dit dorp heeft een tijd in het Westen gewerkt, zegt hij, ze kunnen allemaal enge verhalen vertellen over de politie, die hen systematisch koeioneerde. Hij werd er echter ziek van de slechte lucht, zijn longen en huid gingen eraan kapot. Nu is hij definitief terug in Turkije; hier is de lucht veel beter. We vermoeden een verband met de pesticiden die in de bloemeteelt worden gebruikt, waar de man zich blijkbaar niet echt bewust van is. Zwartwerkende Turken dus, in ouderwets ongezonde werkomstandigheden, met een eenzijdig opzegbaar verblijfscontract, en dat in het sociaal zo correct geachte Nederland? Ik ben weer een kleine illusie armer.

Als we uitleggen dat we naar Syrië rijden, krijgen we de nadrukkelijke raad om niet via de geplande route te gaan, maar de kustweg te nemen. Anders riskeren we een confrontatie met het Koerdische verzet of kunnen we in een gewapend treffen terechtkomen. Een andere man vindt dit wat overdreven, maar het is niet de eerste keer dat we voor die duivelse Koerden gewaarschuwd worden. Voor de publieke opinie zijn de Koerdische verzetsstrijders geen mensen meer, maar duivels, satanische en verdorven wezens, die alleen maar moorden, plunderen en verkrachten. Er is geen politieke of economische visie op de relatie tussen Ankara en de Koerden. De door de staat gestuurde media zullen de laatste zijn om zich daaraan te begeven.

Maar we laten ons niet op stang jagen: de kans dat we op de weg naar Syrië door een Turkse vrachtwagen neergemaaid worden, lijkt ons nog altijd groter dan dat een cynische Koerd ons in zijn vizier neemt.

Na een lekkere opknapbeurt in het hotel te Develi en na enig zoeken (want in dit stadje zijn de mooiste plekjes door leger en mansvolk bezet), zitten we bij zonsondergang genoeglijk in de familietheetuin koffie te slurpen, bij de karpervijver in de schaduw van een reuzeplataan. De zon zakt langzaam weg achter de bomen, waarin vogels als gekken tekeer gaan. Het leven is mooi.

Bergpiste

Vanuit Develi start één van de zwaarste etappes van de hele reis: door de bergen en via een hoge pas in het Taurus-gebergte naar de N825, die ons dan zuidwaarts naar Syrië moet brengen. Het begint erg mooi: het is zachtwarm, windstil en zeer helder. Eerst een fikse vijf kilometer klim vanuit Develi, dan een golvend plateau, groots en verlaten, met hier en daar een dorp. Even voorbij Bakırdağı begint dan de eigenlijke klim van de Gezbeli-pas, die over 1960 meter gaat.

Maar dan, we rijden net een dorp uit, opeens, houdt het asfalt op. Gedaan, geen wegdek meer, alleen een bergpiste met stof en vuistdikke, puntige, losgewoelde keien. We informeren: er is tot Tufanbeyli, dat is zo'n 50 kilometer verder, geen beterschap te verwachten. We reageren eerst ongelovig

(de wegenkaart spreekt van een geasfalteerde weg), maar kunnen tenslotte niet anders dan het feit accepteren: deze weg is amper met *mountainbikes* te doen, laat staan met onze toerfietsen op kwetsbare 28 mm banden. Liften dan maar? De eerste tractoren en camions zijn vol met vracht, en bovendien heeft het iets van een nederlaag. We besluiten om op onze stappen terug te keren en een andere doorsteek te nemen.

Weg dus de toffe stemming van de ochtend. En het wordt niet beter als tijdens de terugtocht plots een harde westenwind opsteekt, pal op de kop. De laatste 25 kilometer van de dag worden een calvarie: in afdalingen halen we 20 km/uur, op vlakke stukken is het beuken om 15 te halen, op de hellingen kruipen we als krabben omhoog. Fietsen, niet alle dagen een feest. Gelukkig drijven het nette hotel en puike restaurant te Develi als een fata morgana voor ons uit. Het kan immers altijd nog erger.

Een dag van ergernis. Misschien de geschikte gelegenheid om meer daarvan eens te luchten; opgekropt staat netjes, maar is niet gezond. Ziedaar dus:

Zes redenen om Turkije te haten

1. *Omdat een weg in Turkije zo slecht kan zijn dat de weg gewoonweg weg is.*
2. *Omdat de Turken hun kapotte wegen vaak zo slecht repareren, dat de remedie erger is dan de kwaal.*
3. *Omdat je geen dorp kan passeren of kinderen komen joelend en tierend van verre aangerend, hello! en what's your name? roepend, en soms ook bonbon en para! para! (geld), zodat je niets liever doet dan er zo snel mogelijk vandoor pezen (wat soms jammer is want vaak is zo'n dorp werkelijk pittoresk).*
4. *Omdat Turkse chauffeurs het niet kunnen laten met vriendelijk bedoelde claxonstoten de rust van het landschap te bezoedelen.*
5. *Omdat Turken het stof op de straten met water te lijf gaan, dat binnen 5 minuten weer verdampt is en niks geen aarde aan de dijk brengt, in plaats van het bijeen te vegen, in een zak te doen en weg te brengen.*
6. *Omdat Turken nestbevuilers zijn. Vind na uren fietsen een gezellige boom of plantsoentje waar het lekker uitrusten lijkt, en je zal ter plekke vaststellen dat de bodem met rubbish overwoekerd is.*

Tegelijk zijn Turkse mensen natuurlijk de lievigheid zelf. Drink een theetje, knoop een gesprek aan, en je wordt op zijn minst vriendelijk, vaak hartelijk, te woord gestaan, en geen sprake van dat je zelf betaalt, als gast word je steevast vrijgehouden. Het overkomt ons elke dag.

Omweg langs Kayseri

Om een andere poort naar Syrië te vinden, kiezen we niet voor de zuidelijke route via Adana, de kustweg, die alleen maar erg druk kan zijn, maar voor een meer noordelijke via Kayseri. 's Morgens bij het vertrek is het heïger dan de vorige dagen; rond de top van de Erciyes hangen nevelige wolken en van de bergen aan de horizon is niets meer te zien. Met een zachte rugwind gaat het vlot vooruit, eerst via de weg die we eergisteren in de andere richting hebben afgelegd.

De weg naar Kayseri is niet écht druk, en bovendien kunnen we vaak gebruik maken van de oude weg, die min of meer parallel met de nieuwe, bredere loopt, en waarvan de middenstrook nog in goede staat is. Dat levert dus een perfect en royaal bemeten fietspad op. Verder valt er weinig te melden. Het wordt een overbruggingsetappe met geleidelijk meer verkeer. We noteren een leuke band, de vijfde tot hertoe.

Te Kayseri is onze grootste zorg een treffelijk restaurant te vinden, want Kayseri is een conservatieve stad, waar gezellige plekjes en lekker sfeervol eten al des duivels en dus schaars zijn. Zelfs de *pastanesi's* zijn dun gezaaid. Toch wordt het een lekker avondmaal in het bekende Iskender; zonder alcohol natuurlijk, maar we worden ruim vergoed door de fijne keuken.

Dorp op 1520 m

De grote weg naar Pinarbaşı is nieuw en breed, dat wel, maar aangelegd met het goedkope, grove asfalt dat hier wel vaker wordt gebruikt en door de hogere wegweerstand de snelheid van de fietser drukt. Na een lange klim vanuit Kayseri komen we op een hoogvlakte (naar schatting op zo'n 1400 meter), die

betrekkelijk vlak of vals plat is. De weg loopt eindeloos recht voor ons uit. Het landschap: landbouw, geel, met verspreide bomen, wijds en monotoon. Naar het einde toe dalen we een groene vallei in, die krachtig contrasteert met de diepbruine of paarse of mosgroene kleur van de achterliggende bergen. Tenslotte is er de finale: een trapsgewijze klim naar Pinarbaşı, een stadje dat, zelfs voor Anatolië, erg hoog ligt: 1520 meter

Het is geen fijne fietsdag. Dat de hellingen soms lang, soms lastig zijn, dat hoort erbij, daar ben je voor toegerust, daar ben je fietser voor. Maar koude, wind, verkeer, het ruwe wegdek en *last but not least* de roekeloosheid van chauffeurs, zodat je steeds op je hoede moet zijn en moet opletten dat je niet door een windstoot bijvoorbeeld van je lijn afwijkt, het zijn zaken waarvoor je als fietser niet kiest. Eerlijkheidshalve moet ik schrijven dat Ivonne het allemaal minder erg vond. Ze is nu eenmaal de betere reiziger van ons twee.

Kritische stem

Vermits Pinarbaşı erg hoog ligt, wordt het er dan ook winters koud zodra de zon ondergaat. Kleumend, het regenjack over de fleecede heen tegen de wind, gaan we zo tegen halfacht in het donker naar de *lokanta* voor een eenvoudig maal. Tijdens de koffie valt het licht uit; de kelner zet een kaarsje op onze tafel en schuift een stoel bij. Het is een knappe, erg mannelijk uitziende jonge kerel, maar die zich als een echte nicht beweegt en erg nadrukkelijk van odeklonje houdt. Hij begint een gesprek over de toestand van zijn land. Zelf zou hij veel liever naar het buitenland gaan, zegt hij, want er is hier geen werk. Ook trekt de regering zich niks aan van de hollende inflatie; het laat ze koud dat de mensen steeds minder kunnen kopen voor hetzelfde geld. (Dat klopt: tijdens onze reis in Turkije hebben we voor 1 BF steeds meer liras gekregen: van 4100 in het begin tot 4580 amper 3 weken later.) Of hij dan niet verwacht dat de socialisten van Ecevit, die nu sinds lang nog eens mee in de regering zitten, daaraan niets zullen doen? Hij antwoordt ontkennend. Turkije zou een rijk land moeten zijn, zegt hij, want wij hebben alles: landbouwgrond, grondstoffen, zee... Maar de politici zorgen vooral voor zichzelf en voor de *lobby* waartoe ze behoren. Werkelijk bekwame mensen worden systematisch uit de politiek geweerd, zodat ze vaak naar het buitenland vertrekken. Wij brengen in dat Turkije meer moet investeren in de opleiding; de regering heeft terecht de leerplicht onlangs van 5 tot 8 jaar studieduur verlengd. Maar de kelner vreest dat die maatregel een lege doos is, bij gebrek aan middelen en leerkrachten. Geld is er alleen voor het leger en de *jandarma*, de rijkswacht, zegt hij en hij begrijpt - bij deze woorden laat hij zijn stem zakken - dat die lui van het Koerdisch verzet naar de wapens grijpen.

Het komt zelden voor dat Turken zich tegenover buitenlanders zo sceptisch uitlaten over hun land; meestal overheerst, ook bij eenvoudige lieden, de nationale trots, en als men vraagt wat je van hun land vindt, kan je maar best voorzichtig positief zijn; kritiek hoort men niet graag. Misschien is de visie van deze jonge man wat simpel; dat blijkt als hij redding verwacht van een politicus à la Bill Clinton en zich weinig bewust lijkt van de mogelijkheden die vakbonden in een kapitalistisch systeem kunnen hebben. Maar anderzijds ziet hij helder wat er schort. Turkije wordt traditioneel bestuurd door een aantal rechtse partijen, waartussen de socialisten bestendig kopje onder dreigen te gaan, en de onverschilligheid van die lui voor de alledaagse miserie van de kleine man is, hoewel niet openlijk, evident. Van de religieuze partijen, die het de laatste jaren bij verkiezingen vrij goed doen, moet wellicht ook niet al té veel heil worden verwacht, want ofschoon de islamisten bij gelegenheid wel enige caritatieve actie op touw zetten, zullen zij zich toch eerder met religieuze en morele kwesties inlaten. En zijn opmerking over de PKK, hoe terloops ook, is dermate gedurfd, dat ik hem er even van verdenk een provocateur te zijn.

Zuidwaarts naar Syrië

Zaterdag 13 september is een keerpunt in de letterlijke zin. De reis, die tot hiertoe in de richting Oostzuidoost verliep, maakt precies 2 kilometer na Pinarbaşı een definitieve bocht naar het zuiden. Tot de Rode Zee zal het in die richting verder gaan.

Dat heeft meteen duidelijk voelbare gevolgen. De koude noordenwind (zo koud dat handschoenen bij het ochtendlijk vertrek niet onaardig waren geweest) voelt nu, rugwind geworden, een stuk minder ijzig aan. Bovendien wordt hij een bondgenoot i.p.v. een onvermoeibaar tegenstander. De op zich al zachte klim naar de hoogste pas van de reis (1710 meter) wordt een fluitje van een cent. Ook nadien blijft het losjes fietsen, het wegdek goed, de drukte gering, en we dalen zo'n 500 meter naar

Göksun. Bovendien is het landschap 'alle machtig prachtig'. Dorre en woeste bergketens wisselen af met ronde heuvelruggen, waarop hier en daar verwoed herbebest wordt. Beneden in de dalen is er het groene lint rond de sierlijk meanderende beken en stroompjes, iets hoger de donkerbruine, vruchtbare landbouwgronden.

Göksun is een ongezellig stadje. Ivonne voelt zich erg bekeken en nergens is een plekje te bekennen waar het fijn zitten, lezen, schrijven zou zijn. Dit stukje reisverslag wordt dan ook op de kamer geschreven.

Voor de eerste keer hebben we een klein conflict over de stalling van de fietsen. De zaakvoerder zegt dat we die bij de buitendeur, in de glazen inkomhal moeten parkeren. Dat lijkt me toch niet echt veilig, temeer daar in de stad alleen van die loodzware, vooroorlogse modellen met dubbele bovenbuis rondrijden (onverslijtbaar, dat wel). We suggereren dus om ze binnen in de 'lounge' te zetten, waar ik ze bovendien aan een radiator kan vastketenen. Heftige verontwaardiging. Dat in mijn decadente westerse kop zo iets opkomt, zie ik de man denken, maar hij zegt: Hier steelt men niet. Je mag hier goud op de grond leggen, dan wordt er nog niet gejat. Maar ik dring aan, want ik wil geen enkel onnodig risico lopen. Uiteindelijk mogen we de fietsen toch binnen plaatsen, wij zijn de klanten. Maar ik heb wel de indruk een eergevoel geschonden te hebben. En zeer waarschijnlijk zonder grond. (Maar toch hebben we gelijk: de eerste dief is er ook een.)

Naar Kahramanmaraş

Göksun ligt in een vlakke die langs de zuidkant door een imposante bergketen afgesloten wordt. Daar gaat de weg nu overheen, 400 meter omhoog in 4 kilometer. Het is de eerste van 3 kleinere passen die de rit zullen kruisen.

Aanvankelijk is het gebergte erg ruig: scherp gekartelde rotsen tot tegen de weg. Naarmate we (trapsgewijs) dalen, komen we meer in de klassieke mediterrane scène terecht: afgeronde heuvels met naaldbomen. Gelijk wordt het ook warmer; de temperatuur stijgt zienderogen, en kort na de middag wordt het - hoe lang geleden? - werkelijk warm. We zoeken niet meer de zon, maar de schaduw. Het water in de drinkbussen wordt - voor het eerst - onsmakelijk warm. We zijn in het zuiden; dat heeft lang geduurd!

Het landschap is wat saaier, met veel groen, zoals de Turken het graag zien. Wij houden van kleur en uitgestrektheid, zij hebben meer oog voor groen en de geborgenheid van een bronnetje of bos.

Even voor Kahramanmaraş ronden we de kaap van 5000 kilometer. Bijna driekwart ligt achter ons. Het lijkt nu bijna zeker dat we de reis zullen afmaken, al vermoed ik dat de warmte nog zwaar kan wegen op de 2000 resterende kilometers naar Caïro

Heldhaftig Maraş

Kahramanmaraş wil zeggen: het heldhaftige Maraş. De stad heeft zijn toenaam gekregen omdat hier in de onafhankelijkheidsoorlog zoveel mensen voor de Turkse republiek gestorven zijn. Dat is 80 jaar geleden. Aan dit feit herinneren een paar monumenten in de stad.

Datzelfde Maraş is ook de plaats waar, amper 20 jaar geleden, fundamentalistische moslims, zij die zich Allahs lievelingen wanen, een pogrom organiseerden en in de omringende dorpen duizenden alewieten om het leven brachten. Alewieten zijn nochtans ook moslims, maar van een laksere soort, voor wie godsdienst meer een innerlijke zaak is en regels en verboden niet hoeven. Aan deze heldendaad herinnert géén monument in de stad.

Heldhaftig Maraş is dus een conservatieve stad. Het centrum oogt fraai en modern genoeg, maar toch lopen hier lui rond met bloed aan hun handen. En het straatbeeld oogt beslist naar de strenge islam. Voor het eerst zijn vrouwen in zwarte doeken een courante verschijning. De eerste avond zijn er géén meisjes op straat, terwijl de jongens in bosjes overal op of tegenaan zitten. In ons zeer comfortabel (en duur) hotel is in de bar geen bier te krijgen. En men reageert afstandelijk op onze verschijning, soms zijn er ontwijkende of afwerende blikken. Ivonnes blote voeten (in sandalen) trekken alle ogen naar beneden. Vreemdelingen zijn hier vreemd.

Gesprek

Twee jonge studenten in de journalistiek (aan de unief van Istanbul nog wel) blijken in de ban van het islamitisch *réveil*. Als na de gebruikelijke wissel van het gesprek op economie komt, blijkt dat ze noch

voor het socialisme zijn (à la ex-Sovjet-Unie), noch voor het kapitalisme (à la USA of Saoedi-Arabië). Zij kiezen voor een derde weg: het moslimmodel. Daarin - maar hun Engels schiet tekort op dit niveau - zou winstbejag getemperd worden door het besef dat niet de aardse rijkdom, maar de eeuwigheid belangrijk is. (Bedoelen ze dat vanuit dit besef een spontaan systeem van sociale ondersteuning ontstaat, waarbij de rijkere via liefdadigheid en familiale winstdeling de armeren helpen?) Als ik ze probeer uit te leggen dat ook West-Europa een gemengd, getemperd systeem heeft, waarbij de sociale zekerheid de uitwassen van het kapitalisme uitvlakt, dan horen ze het precies in Islamabad donderen. En Engels leren ze ook al niet, als journalisten in spe. Eén van hen gaat er Arabisch bijdoen volgend academiejaar, het is immers zo'n oude en intrigerende taal. (En dat terwijl de internationale perswereld haast uitsluitend op Engels drijft.) Politieke problemen verklaren ze door de schuld op de andere partij te schuiven: de PKK wil een eigen staat en jaagt daardoor de goeie, arme Koerden weg uit hun eigen gebied, naar de steden in het westen. Het drinkwaterconflict met Syrië (door afdamming van rivieren in Turkije komt de toevoer van drinkbaar water in Syrië in het gedrang) nemen ze niet ernstig. Als ze horen dat we verder door Syrië gaan, raden ze ons doodernstig aan een pistool te kopen. Of was dat laatste toch als grap bedoeld?

Kijkend naar de televisie, springt de censuur in de berichtgeving in het oog. Daarin zijn de westerse landen, waarmee Turkije toch een goede relatie behoort te hebben, gewoon afwezig. Slechts de spectaculaire dood van Lady Di haalde het Tv-journaal, breed uitgesmeerd nog wel. De meeste aandacht gaat naar binnenlandse politieke figuren (geen krans mag worden gelegd, geen toespraak gehouden of de leidende politici komen voluit in beeld) en aan *human interest* nieuws (auto- en vliegtuigongelukken, natuurrampen en overlijdens van beroemdheden). Als er al aandacht is voor het buitenland, dan uitsluitend voor de eigen regio: ervrijand Griekenland, de kwestie Cyprus, Oezbekistan... Ik ben toch niet helemaal gerust in de Turkse combinatie van nationalisme en censuur, gepaard met een enorme militaire slagkracht. Soms maken de Turken vaagweg de indruk toch ook, op hun eigen, charmante manier, een *Herrenvolk* te zijn. Soms vrees ik dat de droom van een groot-Turkije, of op zijn minst van een Turkije als de leidende natie van het Midden-Oosten, werkelijk bestaat. En dat niet slechts bij machtsegele politici, maar, op een eenvoudig niveau, ook bij de man in de straat.

Eén van de portiers van Otel Büyük Maraş toont bijzondere interesse voor ons fietsproject en wijst met enige trots naar zijn tweewieler, die bij het hotel geparkeerd staat. Turken beschouwen een fiets veeleer als een stuk speelgoed dan als een geschikt vervoermiddel, maar hij heeft ook de praktische voordelen van de fiets ontdekt. Hij gaat ermee naar zijn werk en doet er boodschappen in de stad mee, veel vlotter dan met de auto. Het valt inderdaad op dat fietsen hier vooral door kinderen worden gebruikt - de vehikels met *mountain-bike* allure zien er dan ook vaak erg beklagenswaardig uit - maar vanaf de puberteit vermindert de populariteit aanzienlijk. Een volwassene met zelfrespect fietst niet, die rijdt met een wagen. Onze portier is dus een nieuwlichter; zijn Italiaans model ziet er trouwens keurig uit.

De rit zuidwaarts vanuit Maras loopt eerst door industriegebied. Vijf kilometer lang volgt het ene nieuwe bedrijf op het andere. Een aantal ervan oogt erg fraai; niks betonnen doos op stoffige keivlakte, maar gestileerde architectuur met zin voor kleur en plaats voor groen. Even verder werkt men aan een nieuwe weg die Maraş met de kust zal verbinden. Vandaar ligt de wereld open.

De grote sprong voorwaarts.

Voor de passerende reiziger is het in 't oog springend: economisch is Turkije in volle ontwikkeling. Toen we het land voor het eerst bezochten, in 1981, was het een derdewereldland, met nog nauwelijks enige industrie. Vandaag wijzen talloze tekenen op een sterke economische activiteit.

Er wordt waanzinnig veel gebouwd. Aan de rand van kleine en grote steden verrijzen appartementsblokken, die de woningnood moeten oplossen (Turkije heeft een jonge, sterk groeiende bevolking.) Meestal zien deze woonzones er, ondanks de seriebouw, niet al te monotoon uit: niet té hoog, met gebruik van kleur en asymmetrie en met plaats voor groen.

Het vrachtvervoer is op vele wegen druk. Rustig en veilig fietsen wordt dus problematisch. Maar ook het aantal personenwagens is ontzettend gestegen.

De stadscentra zien er fris en hedendaags uit. Computers, mobilifoons, een 24-uur Turkse popmuziekzender op de teevee, alles is er. Wat dacht je overigens van een sprekende benzinepomp, die je vóór het tanken de soort en de prijs meedeelt en achteraf de rekening voorzegt?

En de bedrijven rijzen als paddestoelen uit de grond, niet gehinderd door hinderlijke sociale lasten en milieuwetten.

Natuurlijk zullen de rechtse regeringen ervoor zorgen dat de winsten niet al té gelijk verdeeld

worden; veel mensen, ook jongeren, die geen toegang tot de economie krijgen, vallen uit de boot.

De lachende kerk

We picknicken op het terras van een *pastanesi* te Nurdağı, een typisch kruispunt dorp bij de nieuwe oost-west-autoweg. Er is veel verkeer en niks gezelligheid. Maar we worden in keurig Engels aangesproken door een passant, die met zijn blonde haar en rond gezicht veel van een Engelsman heeft; hij heeft joviale en vooral intelligente ogen en een zeer on-Turkse zin voor humor. Hij kent - en demonstreert lachgraag - een mondje Engels, Duits, Frans, Nederlands, Noors, Fins en zelfs Japans. Dat heeft hij geleerd als kelner te Marmaris, zegt hij, tijdens elke nachtdienst 10 woordjes. Deze man heeft een talent voor talen, ook zijn Hollands Nederlands klinkt goed. Nu evenwel is hij *imam* geworden, voorbidder in een moskee van dit stadje, hij is getrouwd en gelukkig en hij lacht met witte tanden en schalkse ogen. De lachende kerk. Een *imam* die weet wat een "lekker stuk" is en het leven één brok plezier vindt nu hij de koran mag uitleggen.

Het traject loopt verder door een naar Turkse normen wat eentonig landschap (maar dat bij ons toch een bezienswaardigheid zou zijn). Ondanks veel herbebossing is de hoofdkleur geelbruin van de dorheid. Alleen de katoenvelden (groen met witte plukken) en later de dieprode paprika's, die op grote zeilen in de blakke zon liggen te drogen, geven kleur. En de dag van de rit naar Islahiye laat de warmte zich gevoelen. De wind, die uit alle hoeken waait, blaast hete lucht in ons gezicht. Gelukkig blijft het terrein vriendelijk vlak en komen we om vroeg na de middag te Islahiye aan.

Taboes doorbreken

We stappen af om halftwee, een vroegterecord. Wat te doen? Hoe vullen we de rest van deze dag? We besluiten om tijdens de verkennende stadswandeling alvast een paar taboes te doorbreken.

Taboe één. We dringen door in een ondergronds biercafé, waar vrouwen niet horen. In dit land kan je overal bier en andere alcohol krijgen, als het maar niet vanaf de straat te zien is. Ik loop voorop, Ivonne in mijn kielzog, als een fietser tegen de wind. Enigszins verrast stellen we vast dat géén van de aanwezigen reageert op de verschijning van een onbedekte vrouw in dit stukje mannenwereld. In de groezelige gelagzaal zitten een zestal mannen bier en raki te drinken. Aan de muren hangen halfnaakte pin-ups. De baas brengt ons zonder verpinken een halve liter Efes-pils (onze eerste), die we met zijn beiden in snel tempo achteroverslaan. Hier, in deze ondergrondse schuilkelder, worden geboden en verboden van de koran alleszins niet aan het hart gedragen.

Taboe twee. We pikken een tafeltje in in de *ögretmen bahcesi*, de lerarenclub. In Turkije immers is leraar een gerespecteerd beroep, dat recht geeft op het lidmaatschap van een gesloten *society*. Bij dit goede weer zit iedereen in de tuin, een lekker beschaduwde parkje met zelfs palmbomen. Het is drie uur, en blijkbaar hebben de leraren vrij en hebben ze niet écht veel om handen, want het parkje zit nagenoeg vol. Ook zijn het hoofdzakelijk mannen; alleen tegen de straatkant zitten enkele jonge vrouwen én jonge mannen (hier begint het verderf) samen aan een paar tafeltjes te praten. Als de roep van de *müezzin* weerklinkt, vertrekt een behoorlijk aantal, maar de meesten blijven en zitten er twee uur later nog, met geconcentreerde ernst, het beroep waardig, verdiept in een scrabbleachtig gezelschapsspel met cijfers en kleuren. De vrouwen daarentegen kleven minder aan hun stoel; daar is het een voortdurend gaan en komen. Wenken hun nog andere taken?

Het leraarschap is in Turkije nog een beroep met status. Niet dat de lonen hoog zijn, verre vandaar, maar het beroep heeft nog een aura van waardigheid. En van kennis- en vaardigheidsdoelen, permanente evaluatie en optimalisering van de lestijden hebben ze hier nog nooit gehoord. Van weggetreiterd worden door arrogante pubers ook niet, want de gezagsverhoudingen zijn strikt. Als we in dit land verklaren dat we voor de klas staan, en in het *lise* nog wel, de middelbare school, krijgen we dan ook altijd een waarderende reactie. Een promotie: van fietser naar leraar.

Naar de grens

De volgende dag vertrekken we onder grote belangstelling van het plaatselijke mansvolk; Ivonne onderscheidt terloops een spottende opmerking. Opvallend veel mannen dragen hier de *sjarwal*: een losse broek met het kruis ter hoogte van de knieën. Niet echt elegant misschien, zo'n hobbezak onder de kont, maar wel praktisch bij het zitten, ook op de grond. Zelfs dan is er geen gevaar dat ergens een edel

deel gekneld raakt, en daar komt het toch maar op aan.

Een erg populair vervoermiddel in de streek is de motor-met-zijspan. Dat zijspan is dan geen duozit, maar een grote, platte laadbak, erg geschikt voor vervoer: van aardappels, bakstenen, geknevelde schapen, opa's. Vaak zijn de buitenwanden versierd met eigenhandig geschilderde motieven: bomen, bruggetjes, zon en maan, vrouwenogen, moskeeën, en alles even kitscherig mooi.

En dan de rit naar Kiliš. Weer te laat op stap (halfnegen) en de eerste 20 km tegen 30 km/uur dalend. Maar niet zodra zijn we afgeslagen naar Kiliš of de situatie verandert drastisch. Alle verkeer valt weg. We klimmen meteen een paar honderd meter de hoogte in en nadien gaat het ene dal in, het andere uit. De begroeiing wordt klassiek mediterraan: olijf- en wijngaarden en veel naaldbomen. Waar de olijfgaarden de overhand krijgen en de bomen zich in keurige rijen naar een heuveltop slingeren, lijkt het Zuid-Italië wel.

Het is nu al de derde dag op rij heet. We duiken dan ook van half 2 tot half 4 de schaduw in (al is duiken een term die in dit geval teveel frisheid oproept). Terwijl we geduldig op een steen onder een schrale boom zitten, komt een jonge Turk (met tractor) ons erg lang gezelschap houden. *In Turkey you're never alone.*

Na de pauze is de hitte draaglijk. Maar het wegdek is ruw en de hellingen blijven onvoorstelbaar bruusk omlaag duiken en omhoogschieten. Het worden nog 25 loodzware kilometers, die maken dat we afgepeigerd te Kiliš aankomen.

Na het met *rakı* doorgespoelde laatste Tukse avondeten en in het vage besef dat we iets te vieren hebben, gaan we licht beneveld voor de laatste keer naar een *aiile bahçesi* voor een laatste Turkse koffie. In 4 weken op de fiets door Turkije. Het was lastig, maar bovenal toch fascinerend. De landschappen waren nergens zo indrukwekkend, de mensen nergens zo gastvrij. Het is een land met vele gezichten, Turkije.

TURKIJE INFORMATIEF

Data: van 17 augustus tot 17 september 1997

Traject: Malko Tärnovo →

(grens) Kırklareli 48 km

→ Saray 75 km

→ Subaşı 60 km

→ Istanbul 76 km

→ Yalova 10 km + boot →

Iznik 68 km

→ Taraklı 92 km

→ Mudurnu 80 km

→ Nallıhan 53 km
→ Beypazarı 60 km
→ Ankara 102 km
→ Balâ 71 km
→ Kaman 69 km
→ Hacibektaş 99 km
→ Avanos 49 km
→ Mustafapaşa 20 km
→ Soğanlı 43 km
→ Develi 65 km
→ Kayseri 87 km
→ Pinarbaşı 90 km
→ Göksun 95 km
→ Kahramanmaraş 90 km
→ Islahiye 72 km
→ Kiliş 86 km

Hacibektaş: Cem Hacibektaş
3000 TL.
Avanos: kamer bij Galip 1000
TL.
Mustafapaşa: pension Old
Greek House 30 \$.
Soğanlı: kamer 1000 TL.
Develi: hotel 1200 TL.
Kayseri: Turan 4000 TL.
Pinarbaşı: Saray 1500 TL.
Göksun: Hotel Göksun 1000
TL.
Kahraman Maraş: Büyük
Maras 4000 TL (afgedongen).
Islahiye: Kent 800 TL.
Kiliş: hotel 2000 TL.

Aantal dagen: 32. Aantal
fietsdagen: 25. Rustdagen te
Istanbul, Yalova, Ankara,
Avanos en Kahramanmaraş.

Afstand: 1798 km.
Daggemiddelde: 72 km.
Totaalafstand: 4987 km.

Wegen: zeer goed - goed -
redelijk - slecht

Dagprijs: 1600 BF voor twee
personen. (De prijs wordt sterk
opgedreven door het verblijf in
de grote steden Istanbul,
Ankara, Kayseri en Maraş.
Voor die steden geldt een
gemiddelde dagprijs van
ongeveer 2300 BF.)

Hotels:
(Prijzen in 1000 Turkse Lire.)
Kırklareli: Bilgiç 3000 TL.
Saray: Sezin 2000 TL.
Subaşı: Kleopatra 4000 TL.
(afgedongen).
Istanbul: Askoç 46 \$
(afgedongen).
Yalova: Erçik: 2000 TL.
Izник: Kaynarça 2500 TL.
Taraklı: gemeentelijk hotel
1100 TL.
Mudurnu: Yıldız 1400 TL.
Nallıhan: Günhan 900 TL.
Beypazarı: Beytur 2000 TL.
Ankara: hotel 5000 TL.
Balâ: gemeentelijk hotel 10000
TL.
Kaman: Aydın 2500 TL.